

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/84/61-66>**Gülçin Arif qızı Hacıyeva**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyası

magistrant

gulcin.hacizade7@gmail.com

Aydın Habil oğlu Ağaverdiyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyası

magistrant

agaverdiyevaydin@gmail.com

Maya Adil qızı Eyvazzadə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyası

magistrant

mayaeyvazzade.me@gmail.com

İlqar Elbrus oğlu Məmmədli

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyası

magistrant

memmedliilqar52@gmail.com

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN BANİSİ OLDUĞU AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAVAMLİ İNKİŞAF STRATEGİYASI VƏ BU SAHƏDƏ UĞURLU VARİSLİK

Xülasə

Müəlliflər bu məqalədə davamlı inkişafa nail olunmasında mühüm yer tutan minilliyin inkişaf məqsədlərini və “Gündəlik-2030” ilə müəyyən edilmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərini təhlil etmişdir. Qeyd edilmişdir ki, dayanıqlı inkişafın gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək imkanlarına xələl gətirmədən indiki ehtiyaclara cavab verən inkişaf olduğunu vurğulamışlar. Ölkəmizdə isə 1994-cü ildən başlayaraq ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda əsas məqsədi ölkədə yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişafın təmin edilməsi olan çoxşaxəli islahatlar həyata keçirilmişdir. Ulu Öndərin 2 mart 2001-ci il tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış xüsusi Dövlət Komissiyası MİM-lərin lokallaşdırılaraq milli inkişaf strategiyaları ilə uyğunlaşdırılması istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyətə başlamışdır. 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018, 2019-2023-cü illəri əhatə edən dövlət proqramları, milli prioritetlər və inkişaf konsepsiyaları Azərbaycanda davamlı inkişafın təmin edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb etmişlər. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə davam etdirilən uğurlu varislik siyasəti nəticəsində Azərbaycan dünyanın 163 ölkəsi arasında “davamlı inkişaf məqsədləri (DİM) indeksi” üzrə 50-ci yerdə qərarlaşıb. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycanda yürüdülmən davamlı inkişaf strategiyası bir çox ölkələrə örnək olacaq mahiyyətdədir.

Açar sözlər: *davamlı inkişaf, Minilliyin Bəyannaməsi, dayanıqlı inkişaf məqsədləri, dövlət siyasəti, dövlət proqramları*

Gulchin Arif Hacıyeva
Aydin Habil Aghaverdiyev
Maya Adil Eyvazzade
İlgar Elbrus Məmmədli

Sustainable development strategy of the Republic of Azerbaijan, founded by national leader Heydar Aliyev, and successful inheritance in this field

Abstract

In this article, the authors analyzed the Millennium Development Goals and the Sustainable Development Goals set by the “2030-Agenda”, which play an important role in achieving sustainable development. It was noted that sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. In our country, starting from 1994, under the leadership of national leader Heydar Aliyev, multifaceted reforms were implemented in Azerbaijan, the main goal of which was to reduce poverty and ensure sustainable development in the country. The special State Commission established by the Decree of the Great Leader dated March 2, 2001 has started targeted activities in the direction of localizing MDGs and aligning them with national development strategies. State programs, national priorities and development concepts covering the years 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018, 2019-2023 have become important in terms of ensuring sustainable development in Azerbaijan. As a result of the successful succession policy continued under the leadership of the President of the Republic of Azerbaijan Mr. İlham Aliyev, Azerbaijan ranked 50th among 163 countries of the world on the "sustainable development goals (SDG) index". This means that the strategy of sustainable development implemented in Azerbaijan is an example for many countries.

Keywords: *sustainable development, Millennium Declaration, sustainable development goals, state policy, state programs*

Giriş

Ədəbiyyatda dayanıqlı inkişafı bağlı müxtəlif baxışlar, fikirlər çox olsa da, onun məzmunu haqqında birmənalı qəbul olunmuş vahid bir anlayış yoxdur.

Dayanıqlılıq dedikdə, müəyyən bir varlığı, nəticəni və ya prosesi zamanla saxlamaq qabiliyyəti başa düşülür. Bu nöqteyi-nəzərdən, davamlılıq insan fəaliyyətini və onların ixtiyarında olan məhsuldar resursları tükənmədən və ya tükəndirmədən insan ehtiyac və istəklərini təmin etmək qabiliyyətini diqqət mərkəzində saxlayır. İnkişaf isə “yeni strukturların yaradılması, problemlərin öhdəsindən gəlmək, davamlı dəyişikliklərə uyğunlaşmaq və yeni məqsədlərə çatmaq üçün məqsədyönlü və yaradıcı şəkildə səy göstərmək baxımından insan potensialının artdığı təkamül prosesi” kimi müəyyən edilir. Brundtland Hesabatında isə ilk dəfə olaraq bu 2 anlayış inteqrasiya olunaraq dayanıqlı inkişafı bağlı rəsmi tərif işlənib hazırlanmışdır. Brundtland Komissiyası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) alt təşkilatı olmaqla, davamlı inkişafa nail olmaq üçün ölkələri birləşdirmək məqsədi daşıyırdı. 1987-ci ildə Brundtland Komissiyası tərəfindən qəbul edilmiş Brundtland Hesabatı kimi tanınan “Bizim ümumi gələcəyimiz” sərlövhəli sənəddə “dayanıqlı inkişaf” termini aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir: “*Dayanıqlı inkişaf gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək imkanlarına xələl gətirmədən indiki ehtiyacları cavab verən inkişafdır*”.

2000-ci ilin sentyabrında isə BMT-yə üzv dövlətlər Nyu-Yorkda BMT-nin Baş Qərargahında Minilliyin Sammitində Minilliyin Bəyannaməsini yekdilliklə qəbul edilmiş Minilliyin İnkişaf Məqsədləri (MİM) 2015-ci ilə qədər ifrat yoxsulluğun azaldılmasını hədəfləmişdi.

Dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi istiqamətində atılan təqdirəlayiq addımların başında 2015-ci ilin sentyabrında BMT-yə üzv dövlətlər tərəfindən “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəliyin” qəbul edilməsi dayanır. Qlobal Məqsədlər kimi də tanınan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri 2015-ci ildə BMT tərəfindən yoxsulluğa son qoymaq, planeti qorumaq və 2030-cu ilə qədər bütün insanların sülh və firavanlıqdan zövq almasını təmin etmək üçün universal

fəaliyyət çağırışı kimi qəbul edilmişdir. Gündəliyin tərkib hissəsi 17 Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi və onlara əlçatanlığının təmin edilməsinə xidmət edən 169 hədəfdən ibarət olmaqla, bütün dövlətlərdən DİM-ləri nəzərə almaqla cəmiyyətin davamlı inkişafına nail olmaq üçün milli planları və mexanizmləri nəzərdən keçirməyi və konkretləşdirməyi tələb edir. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri isə yoxsulluq, bərabərsizlik, iqlim dəyişikliyi, ətraf mühitin degradasiyası, sülh və ədalət də daxil olmaqla, üzləşdiyimiz global çağırışları həll edir. 1993-2003-cü illərdə ulu öndər, uzaqgörən lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində əldə olunan nəticələr, yaradılan iqtisadi potensial, institusional hüquqi baza və ümumən formalaşdırılmış iqtisadi mühit ölkəmizə davamlı inkişafa keçidi yaxın gələcəkdə əsas məqsəd kimi qarşıya qoymağa imkan vermişdir. Hal-hazırda ümummilli lider Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu siyasəti uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə davamlı inkişafın təmin edilməsi ilə bağlı hazırlanan və müvəffəqiyyətlə həyata keçirilən dövlət proqramları olduqca təqdirəlayiqdir.

1994-cü ildən başlayaraq, ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda əsas məqsədi ölkədə yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişafın təmin edilməsi olan çoxşaxəli islahatlar həyata keçirilməyə başladı. Bu dövr ərzində həyata keçirilən iqtisadi islahatların rəsmiləşdirilməsi baxımdan digər bir istiqamət kimi 1993-cü ildə təsdiq edilmiş “Azərbaycanda Sahibkarlığın İnkişafı (1993-1995)” Dövlət Proqramını qeyd etmək olar. Belə bir proqramın qəbul edilməsi və onun həyata keçirilməsi bu sahədə uğurların əldə edilməsinə imkan yaratdı (ölkədə fəaliyyət göstərən kiçik və orta sahibkarların sayı çoxaldı, onların xarici iqtisadi fəaliyyəti genişləndi və s.).

Təqdirəlayiq haldır ki, iqtisadi inkişafın ikinci mərhələsində Azərbaycan Respublikasında qeyd edilən modelin gerçəkləşməsinin rəsmi bazası kimi bir çox irimiqyaslı siyasət sənədləri (konsepsiya, strategiya və proqramlar) qəbul olunmuş, “Azərbaycanda Kiçik və Orta Sahibkarlığa Dövlət Yardımı Proqramı (1997-2000-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında maşınqayırma sənayesinin inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında aqrar bölmənin inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2006-cı illər)”, “Azərbaycan Respublikasının demoqrafik inkişaf konsepsiyası”, “Azərbaycan Respublikasında 2002-2005-ci illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı” və digərləri uğurla həyata keçirilmişdir.

Minilliyin Bəyannaməsinə qoşulduqdan sonra ulu öndərin 2 mart 2001-ci il tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış xüsusi Dövlət Komissiyası MİM-lərin lokallaşdırılaraq milli inkişaf strategiyaları ilə uyğunlaşdırılması istiqamətində məqsədyönlü fəaliyyətə başladı. Əsrin başlanğıcında 1 milyona yaxın qaçqın və məcburi köçkün problemi olan, əhalisinin, demək olar ki, yarısı yoxsulluq səviyyəsində yaşayan Azərbaycan üçün Minilliyin Bəyannaməsində nəzərdə tutulan məqsədlərə nail olmaq kifayət qədər böyük çağırış idi. “2003-2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı”, eləcə də “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi nəticəsində xüsusilə insanların sağlamlığının qorunması, ətraf mühitin yaxşılaşdırılması, yoxsulluğun aradan qaldırılması, əhalinin təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi, gender bərabərliyinin təşviq və təmin olunması üzrə mühüm nailiyyətlər əldə etmişdir. Görülən işlər sayəsində 2001-ci ildə 49,0%-ə bərabər yoxsulluq səviyyəsi 2015-ci ildə 4,9%-ə enmiş, müvafiq MİM-lərə uyğun olaraq hədəflənmiş əhali arasında ümumi savadlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, gender bərabərliyinin təmini, ana sağlamlılığının yaxşılaşdırılması, ətraf mühitin mühafizəsi kimi sahələrdə global səviyyədə tanınmış və yüksək qiymətləndirilmiş nailiyyətlər əldə edilmişdir.

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü və uğurlu sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası nəticəsində 2015-ci ildə MİM-lərin icrasının yekunları ilə bağlı Romada keçirilən təqdimat mərasimində Azərbaycan yoxsulluğun aradan qaldırılması sahəsində qazanılan uğurlara görə Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) “Cənub-Cənub” mükafatına layiq görülmüş. Bu siyasətin nəticəsi olaraq, Azərbaycan dünyada 128 ölkə arasında az qidalanma sayının azaldılması məqsədinə nail olan 18 ölkədən biridir (1).

Eyni zamanda paralel olaraq icra edilən “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-

cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” iqtisadiyyatın diversifikasiyasının, qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafının davamlılığının təmin edilməsi, infrastrukturun və sosial xidmətlərin daha da yaxşılaşdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. 2004-2013-cü illər ərzində ümumi daxili məhsul 3,2 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru 2,6 dəfə, sənaye 2,7 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,5 dəfə, investisiyalar 6,5 dəfə, əhəlinin gəlirləri 6,5 dəfə, orta aylıq əməkhaqqı 5,5 dəfə artmışdır (2). 2004-2018-ci illər ərzində icra edilən Dövlət Proqramı çərçivəsində ümumi daxili məhsul 3,3 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru üzrə 2,8 dəfə, sənaye üzrə 2,6 dəfə, kənd təsərrüfatı üzrə 1,7 dəfə artmışdır. Bu müddətdə həyata keçirilmiş məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində ölkədə 1,5 milyonu daimi olmaqla 2 milyondan çox yeni iş yeri, 100 mindən çox müəssisə yaradılmış, işsizlik 5 faizə, yoxsulluq səviyyəsi isə 5,1 faizə enmişdir (3).

Hal-hazırda icrası davam edən “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”na əsasən regionların davamlı və tarazlı inkişafının təmin olunması gözlənilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli 800 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının başlıca strateji məqsədi mövcud imkan və resursları nəzərə almaqla, Azərbaycanda davamlı iqtisadi artım və yüksək sosial rifah, səmərəli dövlət idarəetməsi və qanunun aliliyi, insanların bütün hüquq və azadlıqlarının tam təmin olunması və vətəndaş cəmiyyətinin ölkənin ictimai həyatında fəal statusu ilə səciyyələnən inkişaf mərhələsinə nail olmaqdır. Respublikamızın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Sammitində 2016-2030-cu illər üçün təsdiqlənmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə qoşulması ilə Azərbaycanda daha dayanıqlı, əhatəli və şaxələndirilmiş iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi, sosial sahələrin tarazlı inkişafının təmin edilməsi üçün səmərəli milli icra mexanizminin formalaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Gündəlik-2030-a institusional və siyasi baxımdan kompleks yanaşmanı təmin etmək və bu əhatəli məqsədlərin reallaşdırılmasına cavabdeh dövlət və müxtəlif maraqlı tərəflər arasında əlaqələndirmənin səmərəli təşkili məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 6 oktyabr 2016-cı il tarixli 1066 nömrəli Fərmanı ilə yaradılmış Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası davamlı inkişaf istiqamətində fəaliyyəti daha da səmərəli etdi. Belə ki, 2030-cu ilədək Azərbaycan üçün əhəmiyyət kəsb edən, qlobal məqsəd və hədəflərə uyğun milli prioritetləri və onlara dair göstəriciləri müəyyənləşdirmək, habelə ölkədə sosial-iqtisadi sahələri əhatə edən Dövlət proqramlarının və strategiyalarının DİM ilə uzlaşdırılmasını təmin etmək Şuranın fəaliyyətinin əsasını təşkil edir. Nəticə etibarilə, qısa bir zamanda ölkəmizdə davamlı inkişaf məqsədlərinə nail olunmasına xidmət edən hüquqi, institusional və iqtisadi əsaslara söykənən icra mexanizmləri yaradıldı. Eyni zamanda, görülmüş işlərin səmərəliliyini və təsirini öyrənmək və siyasətləri davamlı şəkildə təkmilləşdirmək məqsədilə ölkəmizdə DİM-lər üzrə milli monitoring və qiymətləndirmə mexanizmi formalaşdırıldı və ölkəmiz BMT-nin Davamlı İnkişaf üzrə Yüksək Səviyyəli Siyasi Forumuna öz Könüllü Milli Hesabatını təqdim edən ilkin ölkələrdən olmuşdur. 2017 və 2019-cu illərdə iki Könüllü Milli Hesabat hesabatını təqdim etməklə Azərbaycan 2019-cu ilədək MDB məkanında ilk olaraq iki Könüllü Milli Hesabat təqdim edən ölkə olub (4).

25-26.10.2018-ci il tarixlərində Azərbaycan Hökuməti və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yerli nümayəndəliyinin birgə təşkil etdiyi iki günlük Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri üzrə ilk Bakı Forumu Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramı və Azərbaycan Respublikası Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasından əhəmiyyətli texniki və maliyyə dəstəyi ilə DİM-lərin integrasiyası, sürətləndirilməsi və siyasətin dəstəklənməsi (MAPS) missiyasının aparıldığı və DİM sürətləndiricilərinin tətbiq olunduğu ölkələrə diqqət yetirməklə regional təcrübələrin bölüşdürülməsinə öz töhfəsini vermişdir. Forum çərçivəsində tərəfdaşlıq qlobal inkişaf səylərinin önündə tutularaq heç kəsi kənarda qoymadan və hamının ehtiyaclarını ödəyərək birgə çalışmanın əhəmiyyəti vurğulanmış, regionda təmiz su təminatı və iqlim dəyişikliyi tədbirlərinə diqqət yetirilmişdir (5).

Xüsusən 2020-ci ildə dünyada meydana gələn pandemiya şəraiti istər sağlamlıq cəhətdən, istərsə də iqtisadi cəhətdən böhrana gətirib çıxarmışdır. Azərbaycan Respublikasında isə 44 günlük Vətən

müharibəsi səbəbilə siyasi gərginlik də hökm sürməkdə idi. Lakin çox keçmədi ki, qazanılan şanlı zəfərdən sonra Respublikada inklüziv, sabit və davamlı xarakter daşıyan bərpa işlərinə start verildi. COVID-19-la mübarizə çərçivəsində özəl sektorun dəstəklənməsi, həmçinin makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi istiqamətində lazımi addımlar atıldı və respublika əhalisinin demək olar yarısını əhatə edən, 3,5 milyard manat dəyərində hərtərəfli sosial-iqtisadi paket reallaşdırıldı (6). O cümlədən işğaldan azad edilmiş ərazilərdə geniş miqyaslı iqtisadi inkişafı və həmin ərazilərin milli və regional iqtisadiyyata sürətli integrasiyası təmin edildi. Xüsusən burada aparılan yenidənqurma işləri davamlı inkişaf məqsədlərinə xidmət edən texnologiya və layihələrə dayanır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasındakı çıxışında Qarabağda quruculuq və infrastrukturun bərpası ilə bağlı həyata keçirilən layihələr və investorların cəlb edilməsi məsələsinə də toxunmuş və, beynəlxalq enerji şirkətlərini Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində “yaşıl enerji” layihələrinə sərmayə qoymağa dəvət etmişdir (7). 2021-ci ilin may ayında isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2020-ci ilin sosial-iqtisadi yekunlarına həsr olunan müşavirədə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “yaşıl enerji” zonasının yaradılması ilə bağlı qarşıya qoyduğu vəzifələrin icrası məqsədilə Energetika Nazirliyi ilə Yaponiyanın TEPCO şirkəti arasında müqavilə imzalanmışdır. Layihə çərçivəsində sahə üzrə beynəlxalq təcrübə araşdırılacaq, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi inkişaf və əhalinin məskunlaşmasından asılı olaraq enerjiyə tələbat və enerji təchizatı ssenariləri, bərpa olunan enerjinin şəbəkəyə integrasiyası, enerji effektivliyi, nəqliyyat, şəhərsalma, tullantıların idarə edilməsi, ağıllı şəbəkələr, yaşıl maliyyələşdirmə və s. kimi məsələlər əhatə ediləcəkdir (8).

Qarabağda həyata keçirilən davamlı inkişaf siyasətinin bir parçasını da ağıllı şəhər layihələri təşkil edir. Müasir dünyada ağıllı şəhərlərin yaradılması qloballaşmanın və 4-cü sənaye inqilabının yaratdığı bir çox problemləri də aradan qaldıra bilər. Həmçinin şəhərlərin daha davamlı, əhatəli və təhlükəsiz hala gətirmək Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Davamlı İnkişaf Məqsədlərindən biri olaraq müəyyənləşib. Belə bir layihənin Qarabağda həyata keçirilməsi isə olduqca təqdirəlayiq addımdır. Sözsüz ki, Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 26 aprel 2021-ci ildə Zəngilanda təməli qoyulmuş ağıllı kənd layihəsinin tətbiqinə start verilməsi Böyük Qayıdış proqramının icrasında davamlı səmərəli nəticələrə gətirib çıxaracaq. Azərbaycan BMT-nin “Davamlı inkişaf hesabatı-2020” sənədində dünyanın 166 ölkəsi arasında “davamlı inkişaf məqsədləri indeksi” üzrə 54-cü pillədə qərarlaşıb. Bu indeksə görə Azərbaycan regional liderdir və dünya ölkələri arasında mühüm nəticə nümayiş etdirir. Ölkəmiz 54-cü yerdə qərarlaşaraq bütün qonşularını geridə qoyub. Azərbaycan səhiyyə, rifah, yoxsulluq, qidalanma, təmiz su, təmiz enerji, davamlı şəhərlər və icmalar, sülh, ədalət və güclü institutlar kimi sahələrdə BMT-nin Davamlı İnkişaf Məqsədləri üzrə irəliləyişlər edib və bu indeksin mümkün 100 balından 72,6-sını toplayıb. Hesabatda Rusiya 57-ci, Gürcüstan 58-ci, İran 59-cu, Qazaxıstan 65-ci, Türkiyə 70-ci, Ermənistan 75-ci, Türkmənistan 114-cü mövqedədir. Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiyada orta göstərici isə 70.9 baldır (9). 2022-ci il üçün hazırlanmış hesabat sənədinə əsasən isə ölkəmiz ötən il ilə müqayisədə 5 pillə irəliləyərək mümkün 100 baldan 73,5 toplayıb. Belə ki, hazırda Azərbaycan dünyanın 163 ölkəsi arasında “davamlı inkişaf məqsədləri (DİM) indeksi” üzrə 50-ci yerdə qərarlaşıb. Bu göstəriciyə görə respublikamız Cənubi Qafqaz regionunda (Gürcüstan 51-ci yer, Ermənistan 66-cı yer) liderdir. Müqayisə üçün demək olar ki, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya regionunda bu indeks üzrə orta göstərici 71,6-dır ki, bu da Azərbaycanın göstəricindən aşağıdır. Hesabatda ölkəmiz yaxşı səhiyyə və rifah, keyfiyyətli təhsil, yoxsulluğa son, təmiz su və sanitariya, davamlı şəhərlər və icmalar, məsuliyyətli istehsal və istehlak, iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə və torpaq ekosisteminin mühafizəsi məqsədləri üçün tərəfdaşlıq kimi Davamlı İnkişaf Məqsədləri üzrə irəliləyişə nail olub. Hesabatda müəyyən edilmiş altı məqsədlərə gəldikdə isə, qiymətləndirilən 83 məqsəddən 35-də irəliləyiş əldə edilib (qismən və ya nəzərəcarpacaq), 7-si üzrə isə DİM məqsədlərinə çatılıb (10). Nəzərə alsaq ki, hazırda Azərbaycan 2022-2030-cu illəri əhatə edən yeni strateji inkişaf mərhələsinə daxil olur, deməli, qarşımızda iqtisadi artımın daha dayanıqlı drayverlərinin hərəkətə gətirilməsi, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin, innovasiya yönümlülüüyünün və maliyyə dayanıqlığının daha da gücləndirilməsi və azad edilmiş ərazilərin reintegrasiyası kimi yeni vəzifələr durur. Məhz qeyd edilən inkişafın təmin edilməsi rəhbər

tutularaq hazırlanan 2022-ci il üzrə dövlət büdcəsində sosial xərclərin 46,4 faizə çatdırıldığı və 2021-ci illə müqayisədə 13,5 faiz, yəni 1 milyard 650 milyon manat artırıldığı təqdirəlayiq haldır. Həmçinin 2022-ci ildə əməyin ödənilməsinə 8 milyard 97 milyon manat məbləğində vəsait təklif olunmuş, sosial təminat xərcləri üçün dövlət büdcəsində 3 milyard 566 milyon manat, təhsil xərclərinə büdcədən 3 milyard 884 milyon manat ayrılması nəzərdə tutulmuşdur. Digər prioritet istiqamət olan səhiyyə sahəsinə ayrılan vəsait cari ildən başlayaraq tətbiq olunan icbari tibbi sığorta öhdəlikləri də nəzərə alınmaqla 1 milyard 789 milyon manat səviyyəsində müəyyən edilmiş, gənclər və idman sahəsinə 44 milyon manat, turizmin inkişafı üçün 59 milyon manat vəsaitin ayrılması planlaşdırılmışdır. Göründüyü kimi büdcə müzakirələri zamanı bütün sahələrdə davamlı inkişafa nail olunmasına təkan verəcək amillər nəzərə alınmışdır (11). Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” 2030-cu ilə qədər olan mərhələdə Azərbaycanın iqtisadi suverenliyinin möhkəmləndirilməsinə və müasir həyat standartlarına əsaslanan yüksək sosial rifah cəmiyyətinə malik qüdrətli dövlətə çevrilməsinə zəmanət verir. Sənədə əsasən növbəti onillikdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair aşağıdakı beş Milli Prioritet reallaşdırılmalıdır:

1. dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat;
2. dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət;
3. rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı;
4. işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdış;
5. təmiz ətraf mühit və “yaşıl artım” ölkəsi (12).

Nəticə

Göründüyü kimi ölkə başçısının rəhbərliyi ilə həyata keçirilən islahatların məğzində davamlı inkişafa nail olmaq vəzifəsi dayanır və bu məqsədlə ardıcıl islahatlar keçirilir. Prezidentin bəhs edilən sahəyə göstərdiyi qayğı və diqqətin təzahürü olaraq digər icra hakimiyyəti orqanları da davamlı inkişaf məqsədlərinə əlçatanlığın təmin edilməsində mühüm əhəmiyyətə malik addımlara imza atırlar.

Ədəbiyyat

1. http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2019/fevral/632759.htm
2. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı <https://e-qanun.az/framework/27284>
3. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı <https://e-qanun.az/framework/41320>
4. <https://azerbaijan.un.org/az/sdgs>
5. <https://www.medicina.az/read/bakida-dayaniqli-inkisaf-uzre-baki-forumu-kecirilir-fotolar>
6. <https://dost.gov.az/news/274>
7. <http://www.ulfet-az.com/Home/SinglePost?PostId=492>
8. <https://apa.az/az/energy-and-industry/qarabagin-yasil-enerji-zonasina-cevrilmesi-uzre-tedbirler-plani-tesdiq-merhelesindedir-709639>
9. <https://kafkassam.com/davamlı-inkisaf-v%C9%99-az%C9%99rbaycan.html>
10. <https://ereforms.gov.az/az/media/xeberler/azerbaycan-bmt-nin-davamlı-inkisaf-meqsedleri-indeksi-nde-5-pille-irelileyib-405>
11. https://azertag.az/xeber/Milli_Meclisin_plenar_iclasinda_2022_ci_ilin_dovlet_budcesi_haq_qinda_qanun_layihesi_muzakirelerden_sonra_birinci_oxunusda_qebul_edilib-1927808
12. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər <https://president.az/az/articles/view/50474>

Rəyçi: t.ü.f.d. Rəhib Əkbərov

Göndərildi: 19.09.2022

Qəbul edildi: 30.10.2022